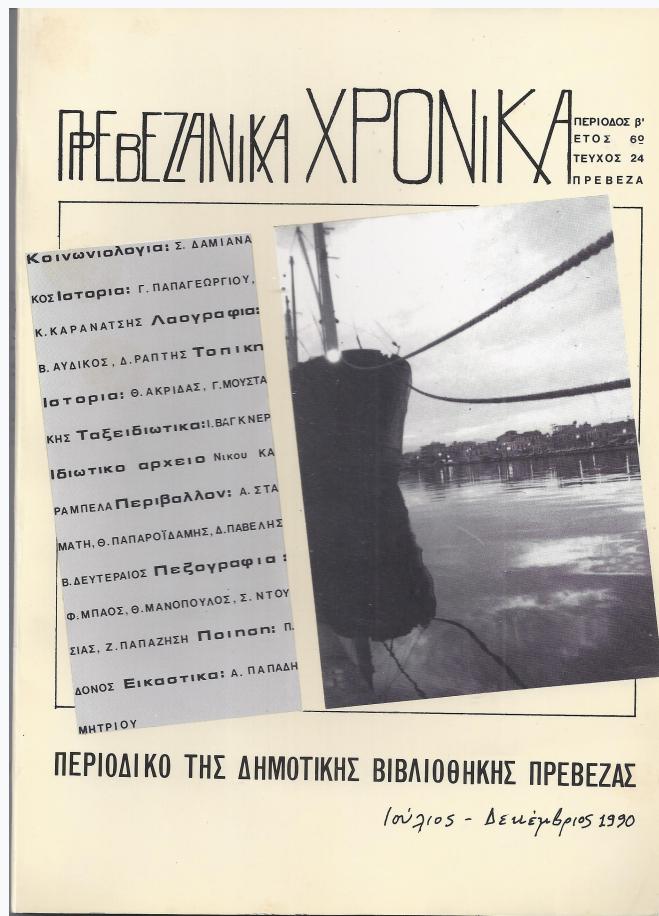

Πρεβεζάνικα Χρονικά

No 24 (1990)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 24 (1990)

Ιταλική παλληκαριά

Σπύρος Ντούσκας

doi: [10.12681/prch.41350](https://doi.org/10.12681/prch.41350)

Copyright © 2025, Σπύρος Ντούσκας

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

To cite this article:

Ντούσκας Σ. (2025). Ιταλική παλληκαριά. *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (24), 159–168. <https://doi.org/10.12681/prch.41350>

Σπύρου Νιούσια
σ. δάσκαλου

Ιταλική παλληκαριά

Στο βάθος της ασπρομενεξεδιά θέα των βουνών με τις θαμπές άσπρες κορφές τους τις τόσο παράξενα βραχώδικες, τις άλλες πιο πράσινες, περικυμένα όλα μ' εκείνο το γλυκό και διάφανο ασπρογάλανο της απιδσφαιρας και φωπούμενα με τις έγχρωμες πλιαχτίδες της δύστος, που πρόβαλλαν μέσ' από τις σκιομάδες που άφοναν τα σύννεφα που διαλύνονταν λίγο λίγο, έδιναν ένα παράξενο διάγραμμα στο ύψωμα της «Τσούκας», ένα χιλιόμετρο σκεδόν κάτω απ' το χωριό μας.

Εκεί είχε την έδρα του ο φασιστής. «Ένα καθεστώς με κοσμοθεωρία θεμελιωμένη σε προφυτικούς ισχυρισμούς, με βουλιμίες ιμπεριαλιστικές κι άλλη ποθική κι άλλους κώδικες πρίν απ' διπο ο υπόλοιπος κόσμος. Είχε θέσει σε αμφισβήτηση διλεσ τις αξίες που θεωρούνταν ως τότε απαρασάλευτες και προπαντός τη λέξη «ελευθερία» που γι' αυτούς ήταν λέξη τελείως άγνωστη.

Η αγάπη για τη βία και το πάθος για επιβολή του δικού τους τρόπου ζωής είχε παρασύρει τους οπαδούς του επικίνδυνα και το «vivere pericolosamente» είχε γίνει πραγματικότητα.

Εκεί στο ύψωμα της «Τσούκας» μια ομάδα Ιταλική, περιχαρακώμενη, περίμενε τον Έλληνα εκτρό της στο δικό του τόπο, να τον κτυπίσει, να τον αφανίσει, για να κυριαρχήσει το δικό της δίκιο, πού ταν πιο ψηλά απ' το δίκιο των άλλων λαών και να φέρει τη δικιά της Ειρήνη στον κόσμο, στριγμένη πάνω στη βία, στα εκατομμύρια λόγχες και στο έγκλημα.

Κάθε βράδυ με το βασίλειμα του ήλιου και λίγο λίγο, ώστερ από ένα πυκνό μισόφωτο γιομάτο ανησυχία, η νύχτα στένευε το μαύρο κλοιό της και κανένας δεν ήξερε τί θα φέρει στο διάβα της, ώσπου νάρθει το ξημέρωμα.

Στο χωριό από πολύ νωρίς οι άνθρωποι μάζευαν τις δουλειές τους, έκλειναν τα παραθυρόφυλλα του σπιτιού τους για να κρύψουν τη λιγοστή φέξη απ' το λυχνάρι ή τη λάμπα, έκλειναν τα σκυλιά μέσα στους φούρνους για να μην ακούγεται το αλύκτημά τους κι ήταν γνωστή η φοβέρα των Ιταλών:

- Το βράδι έρχονται *banditi* στο χωριό. Τα σκυλιά, τους αλυχτάνε. Προσέξτε, γιατί θα κτυπίσουμε το χωριό με δλμους και θα σας κάψουμε τα σπίτια, *sparare, sparare* ....

Κι ο κόσμος πρόσεκε δύο μπορούσε, να μη δώσει αφορμή, να μην αλυχτάνε τα σκυλιά, να μη λαλάνε τα κοκόρια, λίγα κι αυτά γιατί τα είχε ξεπατώσει ο καταχτής, να μη μετακινούνται τα ζωντανά, που ταπεινωμένα κι αυτά έργαιναν στη βοσκή αφοπλισμένα από κουδούνια και κυπριά, χωρίς να σκορπίζουν το μεγαλείο της αρμονικής βουκολικής μελωδίας, που την είχαν συνθίσει, τη ζώσαν και τη καίρονταν, δημος τη χαίρονταν τα βουνά και οι λαγκαδιές στις καλές μέρες.

'Όλα βυθισμένα στην νέκρα και στη σιωπή.

Κι δταν ξημέρωνε κι δλα ήταν ήσυχα, φχαριστημένες και οι δυο μερίες, ο καθένας στη δουλειά του. Οι δουλειάδες στα χωράφια, στ' αμπέλια, στα βοσκοτόπια για να ζήσουν κι ο εκτρός να καθαρίζει, να λαδώνει τα ντουφέκια του, να φκιάνει σκάβοντας κι αυτός τη κέρσα γη καινούργια χαρακώματα, να κρύψει το

Πρεβεζάνικα Χρονικά

κεφάλι του και να σκοτώνει, να σκοτώνει και να κερδίζει δόξα επειδή σκοτώνει.

Τρεις και κάποτε τέσσερεις Ιταλοί στρατιώτες ανέβαιναν άσπλοι στο χωρίο με δυο μουλάρια φορτωμένα με νεροβάρελες, να παίρνουν κρύο νερό απ' τη βρύση του «Μπρούτσου». Η ανησυχία τους ήταν πάντα περιγραφισμένη στα πρόσωπά τους και το συναίσθημα της αγωνίας, πλημμυρισμένο απ' το φόβο του άγνωστου, έδειχνε φανερά τα σημάδια του απ' τον τρόπο συμπεριφοράς τους.

Γιατί άσπλοι; Μα τη μέρα τότε ξεραν, δεν είχαν να φοβηθούν τίποτα. Γιατί, κατά κανόνα, οι ομάδες Αντίστασης δεν τους χτυπούσαν τη μέρα.

Τα παιδιά της Αντίστασης, που μέσα τους είχε ξυπνήσει η περηφάνεια και το θάρρος, είχαν αυξήσει τη δύναμή τους και τη θέλησή τους ν' ανποταθούν στον ξένο καταχτητή. Είχαν μάθει ν' αγωνίζονται πρωικά, είχαν μάθει όμως ακόμα ν' αγωνίζονται για το καλό του λαού τους, να μη δίνουν αφορμές στον καταχτητή δημού κι εκεί που δεν πρέπει, για να πάρνει αυτός την εκδίκησή του πάνω στα γυναικόπαιδα και στους γέρους, καίγοντας σπίτια και σκορπίζοντας την καταστροφή.

Πάντα προσπαθούσαν να μη σπρώχνουν μια κατάσταση, που δε μπορούσαν να προβλέψουν τις συνέπειές της.

Οι Ιταλοί αυτοί έρχονταν και σπτούσαν από τους λίγους χωριάτες που συναντούσαν στο δρόμο τους κάπι για φαγητό μ' ανταλλαγή σε είδος, παπούτσια, άρρυνα, πουκάμισα, που τάχαν άμεση ανάγκη οι χωριάτες κι αυτό ήταν σκεδόν καθημερινή τους συνήθεια.

Όμως το μάτι τους έκοβε. Τότε παίζαν εδώ κι εκεί ψάχνοντας μέσα απ' τη φανομενική αφέλεια κι αδιαφορία τους ν' ανακαλύψουν κάτι.

Απ' την ομάδα αυτή των Ιταλών ξεκώρισε ο Μπρούνο, που ήταν δάσκαλος. Ήταν πρόθυμος και πάντα μιλούσε για πόλεμο, για τις καταστροφές, για τον πόθο του να τελειώσει κάποτε και να γυρίσουν οι άνθρωποι στα σπίτια τους και στις οικογένειές τους.

- Τί σπτάμε εμείς στην Ελλάδα, έλεγε και ξανάλεγε στο δάσκαλο του χωριού που μισοκαταλάβαινε τα ιταλικά και κουτσοσυνεννοούνταν.

Κι ο δάσκαλος επιφυλακτικός, συμφωνούσε με τις απόψεις του, περισσότερο για νάντια σίγουρος πως θα μείνει έξω από κάθε υποψία κι ακόμα πιο πολύ για να διαπιστώνει τις διαθέσεις και το πθικό των Ιταλών και να τα διαβιβάζει με τους συνδέσμους στο βουνό.

Ήταν και τραγουδιστής ο Ιταλός. Η φωνή του ήταν εξαιρεπικά ευχάριστη. Η λεπτότητα, η γλυκάδα της και το αίσθημα του μέτρου που της έδινε τον τόνο, που μένει αυτά την δρισή, έδεικναν πως είχε ξεκωριστο ταλέντο κι όχι μονάχα για σχολική χρήση, ταλέντο που μένει απλοκεριά τούτο χαρίσει η φύση και για επαγγελματική δουλειά.

Όλοι σκεδόν οι Ιταλοί αισθάνονται τη γοντεία της μουσικής κι όλοι λίγο πολύ τραγουδάνε. Αυτός όμως ξεπερνούσε το μέτρο και προχωρούσε πιο ψηλά, τόσο που η παρέα που τον άκουγε, στο τέλος κάθε τραγουδιού τον χειροκροτούσε μ' ενθουσιασμό και τον παρότρυνε να τραγουδήσει κι άλλο και τον άκουγαν πάντα με το ίδιο ενδιαφέρον.

Ποιός μπορούσε να καταλάβει τα λόγια των τραγουδιών του εκτός από τους ίδιους τους Ιταλούς; Ίσως ήταν τραγούδια της ξενπτειάς, τραγούδια του τόπου τους,

που τους θύμιζαν πατρίδα και οικογένεια, ίσως τραγούδια αγάπης, που θύμιζαν στον καθένα κάποια δική του περίπτωση ή και περιπέτεια.

Μέτριο το ανδιστημά του. Τα πόδια του λίγο στραβά σαν του καβαλλάρη. Το γυμνό του μέτωπο έδειχνε ενεργυπακόπτη. Τα μάτια του κοίταζαν ολόιστα κάτω από τα μεγάλα τοξωτά φρύδια του, σαν να πάσχιζαν ν' ανακαλύψουν κάπι. Το φαλιδισμένο κωνικό μούσι του μαζί με τις μακριές φαφορίτες, σκίαζαν το ξέντυτο μέρος του προσώπου του, που πάντα σε κάθε περίπτωση έπαιρνε ανάλογες συσπάσεις από ένα χαρούμενο, πονηρό ή πικρό χαμόγελο, που αποκάλυπτε δυο σειρές κάτασπρα δόντη.

Κι οι μέρες περνούσαν έτοι δεμένες η μια με την άλλη και σκεδόν ήρεμες για το χωριό, χωρίς να λείπει ο φόρβος και η αγωνία.

Ωστού μια απ' αυτές έφτασε η έιδηση στο χωριό, πως οι Ιταλοί βασάνιζαν κι εκτέλεσαν τρεις μυλωνάδες στους νερόμυλους της «Τσαραγόρας», τον Κωσταντί Χ. Παππά, το Βλάστη Ν. Ντόμαρη και το Σπύρο Β. Παππά. Οι δύο συγκωριανοί, ο τρίτος από το απέναντι χωριό, τη Μυρούνη. Και οι τρεις τους αγωνιστές.

Αγωνία και θλίψη στις καρδιές των ανθρώπων. Πόνος αλλά και πάθος για εκδίκηση. Ξαναμένα μέτωπα και φλογισμένες καρδιές. Οι περισσότεροι δεν κοιμούνταν τα βράδια στα σπίτια τους. Και τη μέρα με προφύλαξη και με βάρδια κάποιου που κατασκόπευε κάθε κίνηση των Ιταλών προς το χωριό.

Κι οι Ιταλοί έπαψαν ν' ανεβαίνουν στο χωριό για να πάρνουν νερό. Είχαν αγριέψει και οι δύο οι μεριές.

Τα βράδια στο μοναδικό καφενείο του χωριού, με το λιγοστό καμουφλαρισμένο φως μιας λάμπας με θολωμένο το λαμπογυάλι απ' τις καπνιές τ' ακάθαρτου πετρέλαιου που έκαιγε, παρμένο κι αυτό με σε είδος αντίκρυσμα από τους Ιταλούς, οι προεστοί, οργανωμένοι όλοι στην Αντίσταση, συζητούσαν, συμφωνούσαν και διαφωνούσαν.

Η διαφωνία τους, ωστόσο, ήταν πάντα επιφανειακή και σπύμαία, γιατί στο βάθος είκαν πάντα την ίδια οπακή γωνιά. Ο ρεαλισμός τους μετρίαζε την υπερβολή και το φαναράκι της πίστης τους για την έκβαση του Αντιστασιακού αγώνα, για τη «χιλιάκριβη τη λευτεριά», ήταν πάντα αναμμένο κι ήταν τόσο μεγάλη αυτή η πίστη τους, που πολλές φορές περίσσευε και του μυαλού τους.

Διόρθωναν τον εαυτό τους με δική τους προσπάθεια κάνοντας αυτοέλεγχο κι αυτοκριτική, όπως ακριβώς πάνω σ' ένα ανορθόγραφο κείμενο, που διορθώνεις τα λάθη ανάλογα με τις γνώσεις που έχεις.

Εκεί μέσα τραγούδαγαν ψίθυριστά τα τραγούδια της Αντίστασης ο παπάς, ο μπάρμπα Βασίλης, ο μπάρμπα Σπύρος, ο μπάρμπα Κώστας, ο Λαμπράκης, ο μπάρμπα Μιχάλης, ο Γιώργος, ο Θανάστης, ο Νιόνιος, ο ..., ο ..., κι δύοι βρίσκονταν εκεί.

Ο ψίθυρος αυτός βροντούσε στις καρδιές τους σαν καμπάνα συναγερμού, που τους δύνευε αποφασισμένους και πρόθυμους για δροια θυσία και αν χρειαζόταν.

- Είναι στα τελευταία τους. Έχουν λυσσάξει απ' το κακό τους. Έχουν αγριέψει απ' το φόρβο τους. Δεν ακούτε τί γίνεται στο Ανατολικό Μέτωπο; Τους έχουν πετσοκόψει οι Ρώσοι. Γι' αυτό και πρέπει να είμαστε προσεχτικοί. Άμα χρειαστεί, θα διαλέξουμε την ώρα κι εμείς και, σύμφωνα με τις εντολές της Οργάνωσης, θα

Πρεβεζάνικα Χρονικά

δράσουμε διώς μπορούμε.

- Και πίστη στο Θεό. Νάστε σίγουροι πως δεν θα μας αφήσει να πάμε χαμένοι. Πολλά πληρώσαμεν ως τώρα σε βάσανα και σε αίμα. Κοντεύει η ώρα της δικαίωσης των αγώνων μας, η ποθητή ώρα της λευτεριάς.

- Οι αγωνιστές μας με θάρρος και τόλμη, με δυναμισμό κι αγάπη για το δίκιο, πολεμάνε σε ράχες και βουνά και με το νυστέρι της αλήθειας αγωνίζονται να μας απαλλάξουν απ' το μιστιό εκτρό κι ακόμα μας υπόσχονται ένα καλύτερο μέλλον για όλους μας, για όλο τον κόσμο, ν' απαλλάξουν τη ζωή μας απ' όλες τις πληγές που την ασχημίζουν.

Αυτά κι άλλα πολλά έλεγε κι ο παπάς και προσπαθούσε να διατρέψει την καθημερινή ζωή των συγκαριανών του εναρμονισμένη με τη λατρεία και την πίστη τους για το Θεό, αλλά και σύμφωνα με τους υόρους των δικών τους αισθημάτων.

'Ηταν ένας κοντακιανός άνθρωπος μ' έξυπνα διαπεραστικά μάτια και με διάθεση αγωνιστή παρά το σχήμα του, διώς και πολλοί άλλοι λειτουργοί του Υψίστου.

Διάβασε δος θρησκευτικά βιβλία έπεφταν στα χέρια του κι εκτός απ' τα τελετουργικά και τους τύπους ξεκάριζε και τόνιζε εκείνα τα σημεία που επενεργούσαν διμεσα στη ζωή και βοηθούσαν τους ενορίτες του ν' αποκτήσουν μια πίστη για τη θρησκεία και την πατρίδα, που θα τους επέτρεπε να ζήσουν με τη δροσιά και την ένταση που πηγάζουν απ' την αγάπη για τα δυο αυτά ιδανικά.

- 'Εχεις δίκιο, παπά. 'Έχουμε κρεμάσει την ελπίδα και στο Θεό και στ' άρματα. Και τα δυο μαζί θα μας βοηθήσουν και θα φέρουμε τη λευτεριά. 'Όμως εμείς εδώ, πώς θα ξεμπλέξουμε μ' αυτούς τους θρασύδειλους τους Ιταλούς; Δεν τους βλέπεις πώς έχουν λυσσάξει; Είμαστε άοπλοι κι αυτοί πάνοπλοι, τί μπορούμε να κάνουμε; 'Όμως για την ώρα, είπαμεν όλοι μας, άμα αρχίσουν να ξανάρχονται στο χωριό διώς πρώτα, να μη τους ξαναδώσουμε τίποτα το φαγουλό, μ' οποιοδήποτε αντάλλαγμα από μέρους τους. 'Έχεις; Δεν έχω, άει στο καλό σου, στον αγύριστο από μέσα μας. Και μα μούντα πίσω τους: «Νάσα φωπά να σας κάψει», διώς τους λέει κι η θεία Μήτισα.

Με τη σειρά του ο μπάρμπα Σπύρος είπε το λόγο του. Λυγερόκορμος, πρώτο μπόι, με στόμα επιβλητικό, ειρηνικό, μ' εκφραστικά μάτια, με λίγα γένια και μαλλιά άσπρα, με τη σκούφια του στραβά και συνέχεια να στρίβει τοιγάρο με ροκόφυλλο, πάντα τραβούσε την προσοχή διων μίλαγε, γιατί πάντα ο λόγος του έφτανε και περίσσευε.

- Αυτό θά κάνουμε, συμφώνησαν και οι άλλοι.

Καληνύχτησαν ο ένας τον άλλον και τράβηξαν για τα σπίτια τους.

Τα χέρια που δουλεύουν ολημέρις δεν έχουν τίποτ' άλλο να σκεφτούν τη νύχτα παρά μόνο την ξεκούρασή τους. Δούλευαν για να ζήσουν τα μαύρα και δύσκολα αυτά χρόνια κι όχι για ν' αυξήσουν το βιος τους λιγοστεύοντας τη ζωή τους. Αγκάλιασε, λένε, η γη τον άνθρωπο με τα μαύρα χέρια της και στίβει τη ζωντανή ελεύθερη ψυχή του κι έτσι βλέπομε το δουλευτή σκλάβο της δουλειάς.

Οι μέρες περνούσαν με τη δουλειά, την αγωνία, το φόβο και την προσμονή.

Και μια Τετάρτη, την ώρα που οι άνθρωποι ετοιμάζονται να κοιμηθούν, ακούστηκαν ξαφνικές τουφεκιές και στη συνέχεια ριπές πολυβόλων, όχι μονάχα απ' τη μονάδα της «Τσούκας» αλλά κι από άλλες μονάδες γύρω κι απέναντι, στον τομέα

του «Παραλιακού». Όλο το χωρίδιο στο ποδάρι.

Το πρώτο βλήμα δύμου έπεσε στο μεσοχώρι. Ευτυχώς κανένα θύμα.

Τη νύχτα που και τότε σπιάδευαν οι τρεμάμενες φωτίσεις των αστεριών, τώρα τη γιόρτιζαν οι γηγάντες κινούμενες σκιές από το ψυχρό φως των προβολέων και το διάπυρο φως των κανονιών του πυροβολικού, που ξεκύνονταν σαν διάσπαρτο φως από πυρκαϊές. Τα τροχιοδεικτικά γάζωναν τον ουρανό με τις φλογάτες τροχιές τους κι έδιναν ένα φαντασμαγορικό ίδιο στη νύχτα, μ' δλη την τραγικότητα της στιγμής.

Κανένας δεν ήξερε τί συνέβαινε. Σαμποτάζ; Απρογραμμάτως επίθεση κάποιας ομάδας Αντίστασης, χωρίς να προειδοποιηθούν τα γύρω χωριά; Απόβαση συμμαχικών δυνάμεων; Τί θα κάνει το χωρίδιο τώρα;

- Να φύγουμε μακριά, έξω από το χωρίδιο. Να κρυφτούμε πριν ξημερώσει και μας μπλοκάρουν οι Ιταλοί.

Το σύνθημα ρίχτηκε. Έπεισε δεύτερος δύμος. Πάλι κανένα θύμα. Το πυροβολικό συνέχεια έβαζε στις γραμμές του Ζαλδύγγου, του βουνού του φορτωμένου με τόση τρομάρια και δόξα, και σ' δλη την κορυφογραμμή Πολύβρυσου-Παλαιορόφου. Ο καθένας άρπαζε διπλό πρόχειρο κι αναγκαίο μπορόνσε και δλοι ξεκίνησαν να βγουν από το χωρίδιο που είχε γίνει στόχος και να τραβήξουν για την ερημιά, σε κάποια απόμερη κρυφή γωνιά, να καρτερέσουν να ξημερώσει, ν' ανιχνεύσουν την πραγματικότητα κι ανάλογα να πορευτούν.

Πού ακριβώς πήγαιναν; Όπου πήγαινε ο πρώτος, οι άλλοι ακολουθούσαν.

Κι αυτός πού πήγαινε; Όπου είχε βάλει στο νου του. Όλο το χωρίδιο στο δρόμο, αμίλπιτο, σάμπως μέσος στο χαλασμό από το τουφεκίδι και τις εκρήξεις των βλημάτων του πυροβολικού θα ακούγονταν οι κουβέντες τους. Ο φόβος είχε θρονιστεί στις καρδιές τους. Νά γλιτώσουν την πρώτη μπόρα κι είχε ο Θεός.

Στις στιγμές του μεγάλου φόβου, που η δύναμη μας εγκαταλείπει ασυναίσθητα, δεν ορίζουμε τον εινιτό μας, τα μέλη λύνονται, κόβονται τα πόδια μας και το σώμα μας ταλαντεύεται, κοντεύει να χάσει την ισορροπία του και μοιάζει σα να θέλει να σβήσει απαλά.

Είναι γλυκειά η ζωή και πρέπει να τη φροντίζουμε. Άλλα μήπως η ζωή κι ο θάνατος δεν είναι τα δυο αιώνια έργα της φροντίδας του Θεού; Αυτό δε λέμε όλοι; Πρέπει να περπατήσουν, να φτάσουν εκεί που νομίζουν πως είναι ασφαλισμένοι.

Έφτασαν στο «Σταυρό». Εκεί οι κορμοί των δέντρων, από παραξενιά της φύσης, έχουν το σχήμα του σταυρού. Δεν πρόκειται για δάσος, παρά για μια σειρά από ψηλά δέντρα, που κάθε χρόνο κάνουν άφθονο βαλάνι. Πλούσια τροφή για τα ζώα, ήμερα και δύρια. Τα δέντρα αυτά διατηρούν θρεμμένο το καταπράσινο φύλλωμά τους και πέρα από το φθινόπωρο κι ας το παραδέρνει η πνοή κάθε ανέμου, που προσπαθεί να το ξεκολλήσει, να το μαδήσει, να το ρίξει στη μάνα γη και να τ' αφανίσει.

Εκεί λοιπόν, σ' αυτή την τοποθεσία, κάθησαν να ξεκουραστούν. Σημαδιακά τοποθεσία και πολύ από το σχήμα των δέντρων. Αν και κανένα δέντρο δεν είναι το ίδιο με τ' άλλο κι είναι ξεκωριστά φτιαγμένο, ριζωμένο και μεγαλωμένο με τη δικιά του ιδιοτροπία, τη δικιά του φαντασία, αυτά τα δέντρα ήταν η εξαίρεση. Αφού ξανάσαν κι άλλαξαν λίγες κουβέντες, ξεκίνησαν πάλι για το καταφύγιο.

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Πάνω στον καταχνιασμένο ουρανό ένα δειλό κι αυτό φεγγάρι κρεμόταν αμφίβολα, έφεγγε δύο μπορόνδες κι έβαζε τα δυνατά του να φωτίζεται το δρομάκι, να περπατάνε οι άνθρωποι, γυναικόπαιδα προπαντός και γέροι, και να βρίσκουν το σωστό δρόμο μέσα στη βαθυκύανη απεραντοσύνη της νύχτας.

Σε μια λίγο απότομη κι απόμερη πλαγιά σταμάτησαν.

- Εδώ, ακούστηκε μια βαριά φωνή, φτάσαμαν, εδώ θα μείνουμε.

Αυτή η έντονη φωνή, πού χε μέσα της τον τόνο της σιγουριάς, έσπασε τη σιωπή κι έδωκε θάρρος στους ταλαιπωρημένους πεζοπόρους της νύχτας.

Στην πλαγιά αυτή, που δεν είχε φανό από καμά μεριά, απόσκιο τη μέρα, βαρύτερη εκεί η νύχτα, ο καθένας βρήκε κάποιο μέρος βολικό για να ξαποστάσει και να περάσει ξάγρυπνος δύλη τη νύχτα. Εκεί ξανάρχισαν να λειπουργούν οι αισθήσεις σωστά. Άρχισαν να καταγράφουν τα γεγονότα και τις εντυπώσεις, να ψάκνει ο καθένας απ' το δικό του κανάλι της λογικής και να δίνει κάποια εξήγηση. Όμως άκρη δεν έβρισκαν πουθενά.

Μα τί έγινε τέλος πάντων; Απ' την Αντίσταση καμιά πληροφορία. Τί ήταν εκείνο που αναστάτωσε τον εχτρό και μέσ' στη νύχτα πολυβολεί και βομβαρδίζει κατοικημένα χωριά χωρίς οίκτο;

Αυτός είναι ο πόλεμος. Και στον πόλεμο πρέπει κάποιος να νικήσει. Αν δεν είναι ο ένας, θά υπάρχει ο άλλος. Ετσι το παιχνίδι παίζεται κι οι Ικαλοί με τυφλή πίστη στην υποθετική κι αυτοθαύμαζόμενη υπεροχή των οχτώ εκατομμυρίων λογκών και μ' έμμονη τη σκέψη για τη νίκη, χρησιμοποιούσαν δύλα τα μέσα, θεμιτά και αθέμιτα, να πετύχουν το στόχο που είχαν τάξει στον εαυτό τους.

Με την ψιλοκουβέντα, τις πιθανολογίες και υποθετικές εκπρήσεις η νύχτα προκαρούσε. Τα πυρά λίγο λίγο αραίωναν και τελικά σταμάτησαν.

Η φωνή μιανού κόκορα απ' το γειτονικό χωριό τραχιά, αγέρωχη, γιομάτη κέφι, ύστερα απ' τη νυχτερινή αγωνιώδη ξαποστασία, σκορπέται στον αγέρα. Άλλα κοκόρια απαντάνε με μια ευθυμία προκλητική απ' δύλα τα σημεία που βρίσκονται κουρνιάσμένα.

Οι άνθρωποι άρχισαν να αναδεύονται και ένα μεταδοτικό χασμουρητό άρκισε να κυκλοφορεί. Τη αστέρια άρκισαν να τρεμοσβήνουν χλωμιασμένα απ' το πρώτο προαίσθημα της αυγής.

Ξημέρωσε. Η θερμή υγρασία στ' απέναντι βουνά ανάδευε ένα λεπτό ατμό, π' αντάμωνε δύλα τα βουνά και τα κοντινά και τα πιο μακρινά με τον ουρανό, μ' ένα αραχνούφαντο παραπέτασμα.

Η αυγή, κυνηγώντας τους νυχτερινούς ίσκιους, άρκισε να βάφει δύλα τα γύρω μ' απλά και ποικίλα χρώματα. Πίσ' απ' τα βουνά άρκισε να φέγγει και ψηλά πάνω απ' το βάλτο ο ουρανός έπαιζε με τις αναλαμπές του αχνού ακόμα ήλιου, σπρώχνοντας την ομίχλη προς τη γη.

Ένας πρωινός ουρανός δύλο μενεξεδένιες, τριανταφυλλένιες αποχρώσεις. Αναρίθμητα ανάρια συννεφάκια σέρνονταν ανάλαφρα, κρατημένα χέρι κι αλλάζοντας αδιάκοπα χρώματα, συμπλήρωναν τον πιο δμορφό ζωγραφικό πίνακα της Ανατολής, που γι' αυτόν η φύση μ' απλοχεριά ξέδευε τα πιο ακριβά της χρώματα.

Το φεγγάρι της μέρας κρεμόταν κι έλυσωνε σιγά σιγά απ' τις πρώτες ακτίδες του ήλιου και γινόταν μια διάφανη άκρωμη κηλίδα, που έμοιαζε σαν ένα κομμάτι

νυαλί και τα τελευταία στέρια έφεγγαν σαν ασημένιες δροσοσταλίδες, που τελικά στέγγνωναν, εξαπανίζονταν κι εξαφανίζονταν.

Ένα κρύο ρίγος περόνιασε το κορμί των ανθρώπων κι ο ένας στριμώχτηκε κοντά στον άλλο για να γεσταθεί. Το αεράκι της αυγής στην ύπαιθρο φτάνει ώς το κόκαλο και το νιώθεις ενοχλητικό κι επικίνδυνο, όταν αφήσεις τον εαυτό σου έκθετο στη διάθεσή του.

Και τώρα τί κάνουμε;

Κι άρκισαν να συζητάνε όλες τις περιπώσεις για να πάρουν μια σύμφωνη απόφαση δλοι μαζί και να πάρει ο καθένας κομμάτι της ευθύνης.

Η συλλογικότητα είναι απ' τα βασικτέρα στοιχεία της ύπαρξής μας κι οι αποφάσεις της πάντα σωστές και δίκαιες. .

- Θα καθήσουμε ως το βράδυ. Θα πάνε δυο παιδιά να παρακολουθήσουν την κίνηση μέσα κι έξω απ' το χωρίο και θα μας ενημερώνουν. Βλέποντας και καμώνοντας, που λέει ο λόγος. Αυτή ήταν η απόφαση.

Έφυγαν τα παιδιά κι δλοι έμειναν εκεί και βολεύτηκαν στους ίσκιους απ' τα δέντρα. Ο καθένας ασκολήθηκε με κάπι. 'Άλλος ξέκουφε να ρίξει μια ματά στα παιδιά του που τ' άφησε στην τύχη τους κλεισμένα στο μαντρί ύστερ' από την απρόσμενη φευγάλι του, άλλος να ταΐσει τα βόδια του που τ' άφησε δεμένα και τα πακνιά τους χωρίς τροφή, οι γυναίκες να ετοιμάσουν κάπι πρόχειρο για φαγητό το μεσημέρι απ' δι πρόχειρα άρπαξαν από τα σπίτια τους. Τα παιδάκια έπαιρναν βαλάνια, τά κοβαν στη μέση, τσίταγαν ένα μικρό ξυλάκι σαν οδοντογλυφίδα και μέσα στο εσωτερικό του ταψιού τα στριφογύριζαν. Το βαλάνι γύριζε τρελλά σαν σβούρα με την ψιλή μυτούλα πού χε στην άκρη του για αρκετό διάστημα.

Και γινόταν ανταγωνισμός στοιχημάτων πάνω στη χρονική διάρκεια της περιφράσ τους κι ο ένας έχωνε στον άλλον τσιμπούρες, δηλας έλεγαν. Τελικά όποιος έχανε φορτωμένος με τσιμπούρες, παρακαλούσε το νικητή να τις σβήσει φτύνοντας τόσες φορές, δοσες κι αυτές, γιατί αλλιώς θα τον έτρωγαν στον πισινό το χαμένο και αυτό κανένας τους δεν τό θέλε.

Η μέρα ξέφτιζε λίγο λίγο. Η αγωνία μεγάλωνε. Ο ήλιος άρκισε να γέρνει και το δειλινό άκνιζε από τις μυρωδιές των θάμνων και νά: Από μακριά φάνηκαν τα παιδιά που είκαν πάει για ανίκνευσην. Έφτασαν και μαζεύτηκαν δλοι γύρω τους. Να μάθουν, να μάθουν τι, πως και γιατί. Και τί γίνεται τώρα.

Και τα παιδιά με μια αισιοδοξία που την πρόδινε το χαρογελαστό πρόσωπό τους, π' απάνω του κρατόταν ακόμα αναποφάσιστες να πέσουν ή δχι αρκετές σταγόνες ιδρώτα που πάσχιζαν να τις ξεφορτωθούν οι ίδιοι με την ανάστροφη του χεριού τους, άρκισαν να λένε τί διαπίστωσαν:

- Στο χωρίο πουχία. Παρακολουθήσαμεν δλες τις κινήσεις των Ιταλών απ' το ύψωμα του Αγίου Χαράλαμπου. Καμιά ιδιαίτερη κίνηση που να δείχνει κάπι παραπάνω απ' δι π και τις προηγούμενες μέρες. Μάλιστα κάποια σπιγμή ο αγέρας έφερε στ' αυτά μας γέλια και τραγούδια. Τίποτ' άλλο.

Η περιέργεια τώρα πιο μεγάλη. Τότε γιατί δλ' αυτά; Έτσι για γούστο κινητοποίηθηκαν δλες οι κατοχικές δυνάμεις από τον Παραλιακό τομέα ώς το Κανάλι-Σαμψούντα με βολές πυροβολικού, πολυβολισμούς και για μια ώρα έδιναν την δψη μάχης;

- Τέλος δι πέγινε έγινε. Να μην έχουμε θύματα μονάχα. Τελικά θα μάθουμε. Τώρα ας γυρίσουμε στο χωριό λίγοι λίγοι να μη μάθουν οι Ιαλοί πως φύγαμαν - και τί άλλο θα κάναμεν αφού έπεσαν δύλοι στο χωριό - να μην τους δώκουμε υποψίες, πως κάπι μπορεί να ξέραμεν για το απρόσποτο της βραδιάς από όποια αφορμή κι αυτήν.

Κι έτσι έγινε. Όλοι γύρισαν στα σπίτια τους πάντα με την ίδια υποψία για κάθε ενδεχόμενο.

Το βράδι πέρασε ήσυχο. Η άλλη μέρα το ίδιο. Όμως κανένας Ιαλός δεν ανέβαινε στο χωριό για νερό. Αυτό ήταν σημάδι, να υποψιαστούν οι άνθρωποι κάποια σοβαρή αιτία. Κι αυτή η αιτία ασφαλώς θα ήταν σε βάρος τους.

Περίμεναν να μάθουν με τον καιρό από αιτία. Κανένας από τ' αλλα χωριά δεν κυκλοφόρησε, να ρωτήσουν, μήπως και μάθαιναν περισσότερα.

Λίγο λίγο ο κόσμος ξεθάρρευε και πιο πολύ. Μια παρέα από νέους κάθονταν και συζητούσαν μέρα μεσημέρι σ' ένα πεζούλι κοντά στη βρύση. Νάσου εκεί που δεν το περίμεναν φάνηκαν τέσσερεις Ιαλοί οπλισμένοι.

Ξαφνιάστηκαν. Όμως δεν κουνήθηκαν απ' τη θέση τους και συνέχισαν τάκα αδιάφοροι την κουβέντα τους. Οι Ιαλοί τους πλησίασαν, στάθηκαν όπως ήταν οπλισμένοι μπροστά τους. Οι δυο τους γεμάτοι θυμό και λύσσα, έτσι έδειχναν, κάρφωσαν πάνω τους τις ματές τους, δύο αγριάδα και κρύα λάμψη. Σίγουρα αυτοί θά ταν φασίστες. Οι άλλοι δυο πιο ήρεμοι κι ακόμα πιο ήρεμος ο δάσκαλος, ο Μπρόνο.

Η παρέα ξαφνιάστηκε απ' τη συμπεριφορά τους. Ήταν τρεις άοπλοι μπροστά σε τέσσερεις οπλισμένους. Η καρδιά τους κτυπούσε μέσα στο θώρακά τους, ν' αντεί το αίμα και να το στέλνει στα μελίγγια για να ταρακουνήσει κάποιες σκέψεις που στριφογύριζαν στο κεφάλι τους κι έτρεχαν από κύπαρο σε κύπαρο, για να καταλήξουν σε μια και μόνη σωστή σκέψη: Πώς ν' αντιδράσουν.

Να επιχειρήσουν να φύγουν; Ήταν πολύ αργά να το κάνουν. Θα τους σκότωναν σίγουρα. Να επιεθούν ξαφνικά, να επιχειρήσουν να τους αφοπλίσουν κι δι πέγινε ας γίνει; Κι αυτό, εκτός από μια επίδειξη ανδρισμού, το πράγμα θά ταν εντελώς παράλογο.

Έμειναν ατάραχοι φαινομενικά και περίμεναν. Τους κοίταζαν μόνο με κάποια παραξενιά για την εχθρική στάση τους και τους τύλιγαν με μαλακό βλέμμα διακριτικής έκπληξης.

Ένας απ' τους πρωτόφερτους Ιαλούς πρόστιξε:

- Permesso!

Αυτή η φωνή φαινόταν να στάζει μοκχηρία, να στάζει άπειρους υπαινιγμούς για κακές προθέσεις.

Όλοι τους στην πάρεα είχαν ταυτόπιτες. Οι πρόεδροι στα χωριά για κάθε ασφάλεια και για τις ανάγκαιες μετακινήσεις τους, είχαν φροντίσει νάχουν οι άνθρωποι τους ταυτόπιτα μια και ζόνσαν σε κατεχόμενα μέρη και ήταν απαραίτητη για κάθε έλεγχο.

Κοίταζαν τις ταυτόπιτες οι δυο σκληροί κι άλλαξε η μορφή τους. Φχαριστήθηκαν φαίνεται γιατί η πάρεα ήταν νομοταγείς πολίτες κι δχι μεταμφιεσμένοι banditi, δύος ίσως λογάριαζαν.

Ο Ιταλός δάσκαλος δε μιλούσε καθόλου. Κοίταξε μόνο δυο τρεις φορές το δάσκαλο της παρέας, που όπως προείπαμε είχαν γνωριστεί πιο πριν, διαν ανέβαιναν στο χωριό για νερό, και το βλέμμα του ήταν γιοράτο ενοκή, έτσι φαινόταν και τίποτε άλλο.

Ο τέταρτος, με εξαισθενημένο και χλωμό πρόσωπο που το σκίαζε ένα μικρό τριγωνικό γενάκι κοίταζε την παρέα επίμονα με τα σκούρα και χωρίς λάμψη μάτα του γιοράτα περιέργεια και φόβο, που έδειχναν κουρασμένα και βαριά, σα να δυσκολεύονταν να κοιτάζουν.

Έγινε γέμισαν τις βαρέλες με κρύο νερό κι έφυγαν.

Μέρα με τη μέρα τα πράγματα ημέρεψαν πιο πολύ κι οι Ιταλοί άρχισαν να κυκλοφορούν διοπλοι, όπως πρώτα.

Όμως ακόμα να μαθευτεί τί έγινε ακριβώς εκείνο το βράδυ. Άλλοι έλεγαν πως ήταν δισκοπή άμυνας σε περίπτωση απόβασης των συμμάχων, άλλοι τάχα πως είκαν πληροφορίες για κάποια συνδυασμένη επίθεση την ήμερη του ΕΛΑΣ και των ΕΟΕΑ κι άλλα διάφορα.

Η αλήθεια δύναται ήταν άλλη. Κι ο Ιταλός δάσκαλος την εξομολογήθηκε πολύ αργότερα στον άλλο δάσκαλο στο χωριό. Κι άρκισε έτσι:

- Κείνο το βράδι, όπως κάθε βράδι πέσαμεν να κοιμηθούμε κανονικά. Οι σκοπές στα πόστα τους. Ένας σκοπός αντιλήφθηκε μια ασυνήθιστη κίνηση στο πλάι της «Τσούκας», δυτικά προς την πλευρά του δημόσιου δρόμου Πρέβεζας-Ηγουμενίτσας. Υποψιάστηκε. Ήβαλε αυτή για να εξακριβώσει πιο καλά το θόρυβο και την αιτία του. Αντιλήφθηκε κάποιες αργές κι άτακτες κινήσεις και κύλισαν δύο τρία λιθαράκια. Φώναξε:

- Chi va la? Καμιά απάντηση. Οι κινήσεις εξακολουθούσαν οι ίδιες κι απαράλλαχτες όπως οι πρώτες, λίγο πιο πάνω προς το ύψωμα.

- Chi va la? Δευτέρωσε ο σκοπός. Chi va la? Πάλι καμιά απάντηση. Οι κινήσεις συνεχίζονταν αργές και σταθερές. Chi va la? Sparare ...

Κι ο σκοπός έρριξε μια ριπή με το αυτόματό του προς το σημείο που ακούγοταν ο θόρυβος. Ακούστηκε ένας μεγαλύτερος θόρυβος απ' το σημείο που έρριξε ο σκοπός, αιληθινό βροντάριό θα λέγαμεν, σα νά τρεχαν άνθρωποι να προφέτασουν κάπι. Διατάχτηκε συναγερμός. Όλοι στα οχυρά. Ο ασύρματος δούλευε συνέχεια ζη-τώντας ενίσκυση από τα άλλα τμήματα, ακόμα και του πυροβολικού του κάμπου, με το αιπολογικό, διπή γίνεται επίθεση ανταρτών στο οχυρό της Τσούκας. Έτσι το πανηγύρι άρκισε με τις γνωστές συνέπειες για τον πληθυσμό των γύρω χωριών. Όταν κάποτε διαπιστώθηκε ότι καμιά ανταπόκριση απ' την υποπτή πλευρά δεν εκδηλώθηκε, ούτε επίθεση, ούτε τίποτε άλλο, σταμάτησαν τα πυρά. Μέχρι το ξημέρωμα δύναται δύλιο στα χαρακώματα με το χέρι στη σκανδάλη και την ψυχή στο στόμα. Ο αξιωματικός, διαν έφεξε καλά, διέταξε μια ομάδα να κάνει αυτοψία στο σημείο που ο βοσκός εντόπισε τις κινήσεις.

Ίσως να λογάριαζαν να βρουν σκοτωμένους αντάρτες.

Και πράγματι για μεγάλη τους έκπληξη και ντροπή συνάμα - grande vergogna maestro (*) - βρήκαν ένα γάιδαρο σκοτωμένο απ' τις ριπές του αυτόματου του

(*) Μεγάλη ντροπή, δάσκαλε

σκοπού, που στο πέσιμό του δημιούργησε μεγαλύτερο θόρυβο όπως κυλίστηκε τον καπήφορο, ώσπου να ξεψυχήσει, κι αυτό έκανε το σκοπό να πιστέψει πως αντάρτες ανέβαιναν στο ύψωμα να το καταλάβουν κι έρριξε ο καπμένος εκπληρώνοντας «εις το ακέραιον» το καθήκον του, προσδοκώντας ίσως και κάποια πιμπακή διάκριση για τη γρήγορη διαπίστωση κι εξόντωση του εκθρού.

Έτσι διαλευκάνθηκε το επεισόδιο κι δλοι στο χωρίο γέλασαν με την καρδιά τους, ξεχνώντας την περιπέτειά τους.

Ο άτυχος γάϊδαρος πλήρωσε με τη ζωή του την αποκοπά του να τολμήσει να βοσκήσει στο πλάι της «Τσούκας» κι έπεσε πρωικά κάτω απ' τα εκθρικά βόλια.

Ας πάψουν οι πόλεμοι. Μακριά·απ' τη φρίκη του πολέμου, που τόσα κακά συσσωρεύει στην ανθρωπότητα και που τόσο αφύσικα υπάρχει δυστυχώς και σήμερα.

Ας παλέψουμε οι άνθρωποι να πετύχουμε την αρμονία στις σχέσεις μας μ' όλους τους λαούς της γης, όπως αρμονία υπάρχει στο φυσικό κόσμο και σ' όλα τα ουράνια σώματα.

Ας επικρατήσει το δίκιο των λαών και το δικαιώμα τους να ζουν ελεύθεροι, να χαίρονται τη ζωή μ' όλα τ' αγαθά που τους χρωστάει και που δικαιούνται να τ' απολαύσουν, γιατί είναι δικά τους δημιουργήματα.

Ας παλέψουμε για την Ειρήνη, την πραγματική Ειρήνη.

* ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ
* ΓΕΝΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
* ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Συνάντηση Αρχειονομίας

Τά 'Ελληνικά 'Αρχεία
οτόν κόσμο πού άλλάζει

ΠΡΕΒΕΖΑ 12-16 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1990

ΑΘΗΝΑ 1990